

Intervju s prof. dr. sc. Brunom Kuntić-Makvić: Povodom 70. rođendana

Prof. dr. sc. Bruna Kuntić-Makvić
(foto izvor: <https://theta.ffzg.hr/ECTS/Osoba/Index/4067>)

O profesorici Kuntić-Makvić:

Hrvatska povjesničarka, arheologinja i klasična filologinja (Zagreb, 25. III. 1952). Završila studij arheologije i klasične filologije (1977) na Filozofskome fakultetu u Zagrebu, gdje je 1985. magistrirala i 1988. doktorirala na povijesti. Od 1979. predaje na Filozofskome fakultetu povijest Grčke i Rima i staru povijest hrvatskih zemalja; od 2003. redovita profesorica. Bavi se antičkom poviješću, starom poviješću hrvatskih zemalja, antičkim literarnim i epigrafskim izvorima i poviješću hrvatske latinističke historiografije. Značajniji radovi: *O povijesti uporabe ilirskog nazivlja* (u knjizi: *Spomenica Ljube Bobana*, 1996), *Grčka i rimska starina* (u knjizi: *Hrvatska i Europa*, I, 1997), *Područje rimskog Ilirika uoči dolaska Hrvata* (u knjizi: *Povijest Hrvata*, I, 2003), *Pregled povijesti*

jadranskih Grka (suautor S. Čače, u knjizi: *Antički Grci na tlu Hrvatske*, 2010) i dr.¹

Završili ste osnovnu školu klasičnog usmjerenja te Klasičnu gimnaziju. Je li izbor studija arheologije i klasične filologije bio logičan nastavak?

Počnimo time da je osnovna škola u kojoj se od petoga razreda uči latinski, a od sedmoga grčki, bila moj izbor. Djed Pavao Kuntić, također povjesničar, prepričavao mi je Ilijadu i Odiseju, a ja sam se raspitala gdje se to može naučiti čitati na izvornom jeziku. Tako sam dospjela u osnovnu klasičnu. Klasična gimnazija bila je logičan nastavak. Poslije toga, zapravo sam imala na umu arheologiju i povijest umjetnosti. Međutim, u gimnaziji se dogodila sretna intervencija: vrsni profesor klasičnih jezika i odličan pedagog Dionizije Sabadoš zamijetio je da sam na polju grčkog i latinskog sposobnija no što sam i sama bila svjesna i uputio me prema klasičnoj filologiji. Kombinaciju s arheologijom nije bilo lako ostvariti, jer se klasična filologija tretira kao dvopredmetni studij *per se* (grčki jezik i književnost te latinski jezik i – u ono doba – rimska književnost), pa je trebala posebna dozvola. Službeno se to na koncu nazivalo „studijem dva A predmeta“, a pisala sam tri diplomska rada. Još se ranije na Filozofskom fakultetu mogla studirati kombinacija A, B i C predmeta. Da je to bilo na snazi u moje vrijeme, bila bih pod C vrlo rado odmah polazila i predavanja iz stare povijesti. To bi zbilja bila „moja“ kombinacija. Donekle se ostvarila u sljedećem dijelu mogega kurikula. Naposljetku, u trajno zvanje redovitoga profesora birana sam 2009. godine u skladu sa svoje tri struke za polje interdisciplinarne humanističke znanosti. Volju za kasnijim razdobljima prilično su mi suzbile vatrene rasprave o 19. stoljeću koje je starija profesorica Kuntić, moja majka Ljerka, kod kuće vodila s ocem Pavlom dok je pripremala doktorsku disertaciju o vanjskoj politici Stranke prava.

Tko Vas je najviše usmjeravao i na Vas utjecao? Tko su bili Vaši mentori i oslonci?

Dvojicu sam već spomenula: djeda Pavla Kuntića, također povjesničara, i Dionizija Sabadoša, profesora grčkoga i latinskoga na Klasičnoj gimnaziji. Oni su utjecali na moje interese i izbore. Vremenski između njih stoji vrsna učiteljica Olga Barić, izvanredna, energična i poslu predana zmajevita dama iz Osnovne škole Ivana Filipovića. Njoj vjerojatno dugujem i vlastiti nastup, a posve sigurno ljubav prema nastavničkom radu. Za cijeloga svojega školovanja i u znatnome dijelu znanstvenoga rada imala sam na raspolaganju obiteljsko povjesničarsko-kroatističko savjetovalište, Pavla i Ljerku.

Tijekom studija učila sam od mnogih poštovanih i dostojnih ljudi te afirmiranih znanstvenika, polazeći njihovu nastavu, gledajući ih kako istražuju, čak i sudjelujući u tome, naposljetku - čitajući njihove radove. Nema od koga nisam nešto naučila i bilo bi bezobzirno da nekoga istaknem kao mento-

¹ Prema *Hrvatskoj enciklopediji – mrežnom izdanju*, s. v. „Kuntić-Makvić, Bruna,“ <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=34658> (posjet 2.9.2022).

ra. No rado ću reći da su razgovori s Nadom Klaić bili najburniji, o čemu god da smo razgovarale. Od Mirjane Gross obično bih otišla osviještena u pogledu ženskoga mjesta u historiografiji i srdita zbog gledanja na antičke povjesničare. Nives Majnarić Pandžić bila je precizna, suverena u svojoj materiji. Marija Šmalcelj odličan analitičar, britka na jeziku. Olga Perić temeljit, a nevjerojatno strpljiv i smiren istraživač. Raspon tema o kojima se moglo razgovarati s Vladimirom Vratovićem bio je golem, njegova borba za ispravno uklapanje klasične jezične baštine u hrvatski sizifovska. Veljko Gortan odisao je osobnim dostojanstvom, a bio je vrlo brižan predavač. Milivoj Sironić zanesen grčkom književnošću. Duje Rendić Miočević predavao je upravo ono što je tih dana istraživao, iznoseći svoja znanstvenička za i protiv. Do danas mi nije jasno kojim je čarobnim moćima Jakov Stipišić postizao da njegovi gojenci na nastavi pomoćnih povijesnih znanosti uzmognu iz prve točno čitati netom predstavljeno povijesno pismo. Bio je prožet istraživačkom smjernošću: greške i njihovo ispravljanje u opisu su posla, to se čini bez jeda, svađe i omraze. Na taj je način djelovao i Miroslav Kurelac, uporan istraživač goleme erudicije. Poblizje sam ih upoznala radeći s njima na *De Regno...* Ivana Lučića, kao pogonski kotač ekipe, ali najmlađa i najneiskusnija, a prihvaćena kao ravnopravna. Matu Suića sam tijekom terenskih kampanja imala prilike pratiti kako promišlja o radovima koje je pripremao (studija o zavičaju sv. Jeronima sazrijevala je, na primjer, na Bribirskoj glavici). Njegovao je kulturu razgovora o znanstvenim pitanjima, vodio ih je i s akademikima i s mladošću. Ni on nije imao straha od tuđe pameti. Osoba stvarne interdisciplinarnosti, umio je podatke različite naravi i provenijencije povezivati originalnom raščlambom, pa iznijeti lijepo utemeljen sintezni zaključak.

Iz ovoga se nesumnjivo vidi kojim me se odlikama tko dojmio i kojima bih voljela i sama raspolagati. Svim svojim učiteljima i odgajateljima, i onima koje ovdje nisam spomenula, odlučno sam, duboko i vječno zahvalna na svemu što su mi ponudili.

Zapravo, valjalo bi govoriti i o suučenicima i prijateljima sa studija i iz radnoga okruženja. Njihov se utjecaj također ne smije zanemarivati, a uzajamno oslanjanje se podrazumijeva.

Budući da ste redovito održavali nastavu na prvoj godini studija povijesti, odnosno samo u prvom semestru nakon reforme studija, kako je bilo usmjeravati male i zbunjene glavice koje su tek upisale studij i zatekle se u sasvim novom svijetu? Što za Vas znači rad sa studentima?

Raditi s mladima je veselje i zadovoljstvo. Ne držim da studenti prvoga pred-diplomskoga semestra nužno potpadaju pod definiciju „malih i zbuđenih glavica“. Ne bih voljela da Vam je, dok razgovarate sa mnom, na pameti lik profesorice Umbridge iz Potterova Hogwarta. Moji su brucosi preddiplomci punoljetne osobe. Drugo je pitanje koliko su akademskih vještina (u najširem smislu riječi) donijeli sa sobom i kakav učinak na njih može imati razbarušeno organizirano studiranje na našem dragom humanističkom fakultetu. Što se tiče znanja kojim raspolažu o povijesti općenito, a o staroj povijesti posebno, vrijedi što i za sve osnovnoškolske i srednoškolske nastavne predmete. Kad se

spoje kvalitetan nastavnički rad s učeničkim interesom (bez obzira što je u pojedinom slučaju bilo prvo!) rezultati su dobri i trajni pa se studenti upišu s dobrim predznanjem. Uz golemu količinu podataka koji su danas lako dostupni izvan školskog sustava vrlo je važno da ono što se podučava u školi bude racionalnoga opsega, ispravno i usmjereno na razvitak intelektualnih sposobnosti. Kao biće koje se davno školovalo i odavna počelo predavati, mogu jamčiti da je povijesno gradivo idealno za razvitak intelektualnih sposobnosti – kad studenti imaju vremena da ga zaista studiraju, a nastavnici da se njima bave. O društvu, ljudskim i građanskim pravima i dužnostima nekoć se učilo prateći praksu čovječanstva kroz povijest. Danas se kreiraju novi predmeti za tvorbu instant-građana, a povijesti se oduzima satnica. Teško je potisnuti osjećaj da stvarno razumijevanje aktualnih povijesnih procesa nije najpoželjnija osobina danas najbrojnije vrste političkih bića, tj. građana-glasača.

Jedan semestar za staru povijest na preddiplomskoj razini, naravno, ne veseli staropovjesničare. No i povijesti ostalih razdoblja po bolonjskom su programu bile razmjerno sprešane u odnosu na predbolonjski program. Srećom, po aktualnom programu tijekom toga semestra dvopredmetaši ipak slušaju dva obvezatna kolegija iz stare povijesti, a jednopredmetaši tri. Unutar raspoložive satnice nastojimo budućim povjesničarima i studentima drugih grupa koji upišu te kolegije kao izborne pošteno pružiti uvid u aktualno stanje istraživanja stare povijesti, povezujući rezultate na hrvatskom povijesnom prostoru s općim tokovima. Inzistiramo na terenskoj nastavi na reprezentativnim lokalitetima kopnene i obalne Hrvatske i u pripadnim muzejskim ustanovama za sve studente prve godine. Nadalje, svi studenti povijesti imaju mogućnost na diplomskoj razini pratiti predavanja i diplomirati iz one povijesne grane koja ih najviše zanima, pa tako kolege i ja imamo zadovoljstvo i veselje ponuditi i držati kolegije iz osam predmeta stare povijesti tijekom još četiri semestra.

Što mislite o bolonjskoj reformi? Čitava stara povijest svela se na jedan semestar. Kakvi su dojmovi nakon višegodišnje primjene? Krenuti od homo erectusa, a završiti sa salonitanskim crkvenim saborima, ako ne i malo dalje od toga, nije jednostavno. Treba li nam nova reforma?

Kako netom rekoh, stara povijest u bolonjskom sustavu nije svedena na jedan preddiplomski semestar: dogovoreno je studiranje od 3 + 2 godine. U prve tri sve su povijesne grane izgubile dio satnice i postali su nužni obvezatni kolegiji čiji su sadržaj vrlo sažeti povijesni pregledi. Uz njih su na raspolaganju problemski izborni kolegiji za koje je rezerviran dio bodova i prostor u satnici, pa smo mogli ponuditi i kolegije sa staropovijesnom tematikom. U četvrtoj i petoj godini je program Odsjeka za povijest predviđao stanovitu specijalizaciju za sve povijesne grane, pa tako i za staru povijest, izvorno i na nastavničkom i na istraživačkom smjeru. Tu ima prostora za vježbanje istraživačkih postupaka svojstvenih staroj povijesti, za predmete koje smo uveli profesor Olujčić i ja, primjerice za *Historijsku antropologiju staroga svijeta*, *Teorijske pristupe i paradigme u historiografiji stare povijesti* i *Društvene grupe u klasičnom svijetu i antičku prozopografiju*. I na diplomskoj nam je razini vrlo važna terenska nastava.

Činjenica je da je bolonjski sustav samo drastičan iskaz neugodne stvarnosti u kojoj se mladom čovjeku stavlja u izgled da će se opskrbiti fakultetskom diplomom nakon pet godina, dok je ranije do nje mogao za četiri godine. Ako se želi baviti istraživačkim radom i ako ima za to sredstava, od njega se očekuje da zatim upiše doktorski studij. Prije se smatrao sposobnim za vrhunski stručni i znanstveni rad nakon one četiri godine. Drugim riječima, pod izlikom da će se u kraćem roku producirati veći broj fakultetski obrazovanih osoba zapravo je proces stručnoznanstvenog osposobljavanja nemilo produljen. Kvalitetna visokoškolska nastava je po prirodi stvari uvijek bila povezana s originalnim znanstvenoistraživačkim radom. To iziskuje stanovitu autonomiju istraživača-predavača, a od njega se sada ište da u propisanih pet dodiplomskih godina postupa po pravilima koja odgovaraju nekadašnjoj gimnazijskoj nastavi.

Zastrašujuće je što nekoliko elitnih europskih sveučilišta nije pristupilo bolonjskoj reformi. Bez ikakvih se problema u biti drže dobrih starih akademskih pravila i ostaju elitna. Dobiva se dojam da bolonjska sveučilišta služe zato da oni oberu najbolje gojence.

U nas je, pak, bolonja zapravo propala kad staro pravilo o broju dopuštenih izlazaka na ispit nije usklađeno s proklamiranim bolonjskim ciljem da student izađe iz semestra izvršivši sve obveze odslušanih kolegija.

Humanističkim znanostima nameću se kriteriji prikladni za prirodne znanosti, a od svih se očekuje da se podvrgnu tržišnim zakonima. Nelukrativni se studiji gase. Zaboravlja se da su se sve znanosti uzdigle zahvaljujući slobodnome umovanju, da se stvarno znanje i razumijevanje ne mogu nadomjestiti nabubanim protokolima i uvježbanim vještinama, da je gubitak pojedinih disciplina iz ukupnosti ljudskoga znanja praktički nenadoknadiv. Neobično je gledati kako su današnja društva potpuno spremna ustegnuti financiranje nekim tradicionalnim humanističkim studijima, dok s druge strane obilato podupiru tobož popularizacijske programe koji zapravo šire izmišljotine i praznovjerice.

Teško je pobrojati sve studije povijesti, arheologije i klasične filologije u Hrvatskoj. Ima ih dosta. Je li po Vašem mišljenju to dobro ili nije?

Ne pretjerujmo! Arheologija i klasičnih filologija nema mnogo. Na nekim studijima predaju vrsni znanstvenici, a povezanost studija u različitim centrima s različitim istraživanjima povijesnih fenomena specifičnih za hrvatski povijesni prostor mogla bi omogućiti sjajnu unutarhrvatsku razmjenu studenata, po načelu Erazmusa. Voljela bih da zagrebački diplomandi poslušaju koji semestar u Splitu, Zadru, Puli i Rijeci i obratno.

No, umnožavanje ne pojedinih studija, već cijelih visokoškolskih ustanova koje ovise o državnom proračunu u maloj zemlji sa sve manje mladih ljudi čini se gospodarski nerazumnim. Pri tome se najstarije i najveće sveučilište, naše zagrebačko, najgore provodi. Također se postavlja i pitanje koliko se kvalitetan nastavnički kadar namiče za brojne studije. S druge strane, očigledno je sveučilišni biznis dobar za sredine u kojima se vodi. Lijepo je vidjeti studente u kampusima, knjižnicama i restoranima sveučilišta u Puli, Zadru,

Splitu, Dubrovniku, Osijeku ... To donosi život gradovima i prihod njihovim žiteljima. Studenti pak koji budu dobro radili bit će za pet godina visokoobrazovani akademski građani, uz rezerve koje sam ranije iznijela.

Brojna djeca upisuju gimnaziju i nakon prvog sata latinskog jezika, nažalost, odmahuju rukom i pitaju se zašto je ovo važno, to je „mrtav jezik“. Kako objasniti mlađim uzrastima da je latinski jezik itekako živ i itekako važan?

Latinski se jezik vrlo loše proveo tijekom brojnih reformi školskoga sustava. U gimnaziji je stiješnjen u prve dvije godine, pa nakon dvije sljedeće godine učenici izgube vezu s njime i kad se upisuju na studije za koje je dragocjen – poput povijesti, primjerice. Dok se klasična izobrazba smatrala vrhunskom, latinski se učio vrlo namjenski: rečenice u početnim vježbenicama bile su sastavljene tako da učenik na njima postupno uči gramatiku, ali i da usvoji rječnik koji će mu koristiti kad bude u izvorniku čitao djela klasičnih pisaca koja su bila obvezatna lektira. Uporaba latinskoga u javnoj komunikaciji (u nas do sredine 19. stoljeća), latinski kao jezik međunarodne književne republike, latinski kao stručni jezik prirodnih znanosti – sve je to proizlazilo iz gore spomenutog modela poučavanja i učenja. Svrha je bila savršeno jasna.

U pokušajima da se poučavanje latinskoga nekako približi današnjem poučavanju živih jezika stari je model razgrađen, a pokušava ga se djelomično nadomjestiti ili zamijeniti novim modelima. Prilično je jasno da njihova svrha nije jasna, a isto je tako jasno da se latinski mora poučavati na način koji će sam po sebi pokazivati da to zaista nečemu služi. Budući da svaki jezik otvara pristup kulturi naroda kojemu pripada, jasno je da latinski otvara pristup do staroga Rima. Njegove su tekovine na mnogim poljima svjetska baština, a Hrvatska se diči vlastitom baštinom iz rimskoga vremena. Stoga je prvo što treba činiti da se pouka latinskoga poveže s vrlo omiljenim rimskim civilizacijskim temama i s konkretnim objektima u učenikovom zavičaju. Drugo: latinski je jedan od hrvatskih jezika, naši su ljudi na njemu pisali književna i znanstvena djela, na njemu su naši knezovi i kraljevi dali postavljati spomenike i sastavljati isprave, na njemu su se naši državnici svađali na saborima, na njemu su klinici, buduće povijesne ličnosti, još duboko u 19. stoljeću učili srednjoškolsko gradivo i polagali maturalne ispite. Latinski otvara i vrata do naše vlastite povijesti. Treće: djeca se neizmerno vole odmah koristiti onime što su naučila. Nema našega gradića gdje se ne koči kakav latinski natpis: valja ih voditi pred njih i pokazati im na djelu da ih mogu čitati i razumjeti, te da – znajući latinski – imaju ekskluzivan pristup do izravnih saznanja o vlastitome zavičaju. Na svim tečajima koje sam pomogla organizirati i voditi za mlade bila je za njih odlučna činjenica da znajući taj „mrtvi“ latinski imaju stvarno i učinkovito oruđe kojim se mogu samostalno koristiti. To je donosilo i veselje, i interes i opravdavallo svaki trud. Stoji, naravno, i ono što se najčešće navodi: latinski je osobito bio jezikom medicine i prava, pa ga je još uvijek korisno poznavati za te dvije prestižne karijere. Naposljetku: količina romanskih riječi u danas svjetskome engleskom uistinu je golema. Njega svi „znaju“, pa nije na odmet ukazati koliko ga stvarnije razumiju oni koji poznaju latinski. Sve što sam istresla iz rukava, jer mi doista leži na srcu, najbolje bi funkcioniralo u znamenitoj povezanoj nastavi

više gimnazijskih predmeta: latinski i povijest, književnost, umjetnost, filozofija, prirodne znanosti... Moglo bi biti mnogo povezanih sati, za razna razdoblja.

Profesorice, što Vam je draže: izgubiti se u dugim Farlatijevim ili Lučićevim rečenicama ili otići iskopavati neki lokalitet? Možete li uopće izabrati?

Rečenice Ivana Lučića Trogirana u knjizi *De Regno Dalmatiae et Croatiae* su praktične, precizne, pravničke i krajnje svrhovite u skladu s pragmatičnom zadaćom koju je namijenio djelu. Poput Tukidida, i on je ljubitelj kećenoga diskursa poslao neka čitaju nešto drugo.² Što god da je Danijel Farlati inače morao i htio postići golemim djelom *Illyricum sacrum*, kićeni je stil ne samo jedno od sredstava, već i jedan od njegovih ciljeva. Uostalom, gospoda su pisala sa stoljećem razmaka, jedan kao slobodan građanin, drugi kao čovjek Crkve, pa je prirodno da se razlikuju. U Lučićevim rečenicama zaista uživam. Rad na arheološkom lokalitetu nema premca. Recimo da bi idealne dnevne kombinacije bile nakon osam sati lokaliteta još bar četiri sata hrvatske latinističke historiografije ili čega sličnoga negdje blizu nalazišta. Toga sam imala, i to bih uvijek izabrala.

Ugledna ste hrvatska povjesničarka, arheologinja i klasična filologinja. Proslavili ste svoj 70. rođendan. Draga profesorice, u ime cijelog uredništva časopisa Pro tempore upućujem Vam najsrdačnije čestitke. Ad multos annos! Kada se osvrnete na svoj život, biste li nešto promijenili, drugačije napravili? Jeste li zadovoljni izborom svoje profesije?

Dragi kolege iz uredništva, hvala vam na čestitki i dobrim željama. Vrlo sam zahvalna svim članovima Odsjeka za povijest koji su mi priredili ne baš uobičajeno rođendansko čestitanje, pozvali drage goste da kažu koju riječ, obdarili me, među ostalim, krasnom tortom trijumfatorskog dizajna i podijelili je. Velika je to razlika prema nekim drugim odlascima. Raditi s mladim ljudima je lijepo, kako već rekoh, i podmlađuje. Bavila sam se znanstvenim područjima koja volim, nastojala sam učenicima i studentima prenijeti tu ljubav i na djelu im pokazati da ljude valja poštivati. Kad me tako lijepo ispraćate, bit će da mi je uspijevalo. I ne, ne bih ni za što mijenjala svoju profesiju.

Profesorice, kako se osjećate? Svi mi rado pamtimo terenske nastave u Andautoniju i Salonu. Polazak u šest sati ispred Filozofskog fakulteta. Mi smo jedva otvorili oči, a Vi kasnije kada izađemo iz autobusa idete barem dvadeset metara ispred svih drugih prepuni elana i entuzijazma. Što Vas pokreće? Inače, što radite u slobodno vrijeme? Imate li uopće slobodno vrijeme? Možda neke hobije?

Zasad se osjećam izvrsno, hvala na pitanju. Na ostatak upita netom sam odgovorila: pokreće me ljubav prema onome što radim, što uključuje i znanstveno

² Ivan Lučić, *O Kraljevstvu Dalmacije i Hrvatske – Ioannis Lucii De Regno Dalmatiae et Croatiae*, Prir. i prev. B. Kuntić-Makvić, Uvodna studija i bibliografija M. Kurelac, Komentar N. Budak, I. Goldstein, B. Kuntić-Makvić, M. Kurelac [Biblioteka Latina et Graeca knj. VII], Zagreb: L&G, VPA 1986, 358 - 359

istraživanje na terenu i za pisačim stolom, i prijenos znanja i vještina mladima. Čisto zadovoljstvo! Problem slobodnoga vremena uopće ne postoji kad volite ono što radite. Kad se prebacite na drugi zadatak, na slobodnom ste vremenu od prvoga, i tako dalje... Naravno da imam i hobije. Što je još važnije, imam drugu obitelj, trudim se biti od pomoći srednjoj generaciji koja je pod punim radnim i roditeljskim opterećenjem i družiti se s unučadi, čime se vraćamo na prijenos znanja i vještina mladima. Zapravo, tako zahvaljujem za ono što sam primila od starijih članova svoje obitelji koje spomenuh na početku.

Naši ljudi vole povijest, ali je ponekad ne razumiju i ne poznaju. Krivo je shvaćaju. Kako educirati široke mase? Kako promovirati povijesnu znanost i kako prezentirati bogatu antičku baštinu koju imamo? Kakva je budućnost stare povijesti?

Prošlost uvijek privlači, nije to naša specifičnost. Plinije Mlađi smatrao je da je čar historije toliki da se pisac uopće ne mora mučiti da lijepo izlaže, jer *historia, quoquo modo scripta, delectat*.³ Interes za povijest je stvaran i valja ga upotrijebiti da bi ljudi shvatili razliku između onoga što im priopćuje povjesničar, znanstvenik istraživač koji mora svoja dostignuća ovjeriti dokazima po pravilima struke, i onoga što im nudi bilo koji vješti pripovjedač koji apelira na njihove osjećaje, izaziva ih ili draži njihovu maštu, a ne mora (i ne može) dokazati ništa. Stoga je vrlo važno mlade uvoditi u načine povijesnog istraživanja daleko prije no što dorastu za studij (recimo, na namjenskim seminarima za mlade – kojima sam se također imala prilike baviti). Vlastite znanstvene rezultate valja iznositi u javnost i izvan stručnoga okruženja, pišući, predajući, javljajući se na mreži. S Plinijem se ne slažem u pogledu povjesničareva izlaganja: vjerujem da i najstručniji povjesničar mora držati do razumljivosti i kakvoće svojega pisanja na dobrom materinjem jeziku. Osim toga, nipošto ne smije podcjenjivati publiku, pojednostavljivati i vulgarizirati povijesno gradivo dajući naposljetku pogrešne informacije, sve pod izlikom (možda čak i u iskrenom uvjerenju) da tako popularizira svoju znanost. Mora kazivati precizno u skladu s aktualnim stanjem istraživanja, jasno i lijepo. Bilo o čemu povijesnome, pa i o staroj povijesti.

Njezina budućnost unutar struke ne bi smjela biti dvojbena: stara povijest je mati povijesti i historiografije. Ljudi svih kasnijih razdoblja sve do danas referiraju se na ovaj ili na onaj način na postignuća iz razdoblja i kulturâ kojima se bavi stara povijest. Ne uzima li se u obzir ono što je staropovijesni istraživački segment historiografije o njima istražio i dokučio, ne mogu se dobro interpretirati ni njihov razvitak i utjecaj u kasnijim razdobljima ni referencije na njih iz kasnijih razdoblja – drugim riječima, gubi se oruđe za istraživanje kasnijih razdoblja.

Hrvatska prapovijesna i antička baština rabi se, primjerice, u kulturnoj ponudi u turizmu. Imamo svjetski jedinstveno krapinsko nalazište neandertalskog pračovjeka i vučedolski lokalitet s izvanrednim pripadnim muzejima,

³ *Plin. Epist.* V, 8, 4.

impresivne gradinske lokalitete, kapitalne i vrlo vidljive objekte na obali gdje je topički ili stvarni kontinuitet života izrazito jasan: grčku i rimsku khoru Staroga Grada, pulsku Arenu, zadarski Forum, Dioklecijanovu palaču, da spomenem samo najrazglašenije i najočitije. Ipak, hrvatsko je općinstvo nekako naviklo misliti da u nas povijest počinje od stoljeća sedmog. Ovo starije kao da nije „naše“. Jedan je od ciljeva mojega cjeloživotnog djelovanja bio i da promijenim takvo gledanje. Odatle i moj tekst „Klasična starina u hrvatskoj kulturi“ među *Prilozima za hrvatski nacionalni program – Promišljanje identiteta* Matice hrvatske.⁴

Planirate li mirovinu? Što ćete raditi?

Što li neću? Samo neka bude zdravlja.

Naš časopis sljedeće godine postaje punoljetan. Ostavlja li, barem malo, takav dojam?

Dragi kolege, *Pro tempore...* je vrlo zreo časopis, svaka čast! Sve je bogatiji sadržajem i sve profesionalniji. Drži se bolje od nekih nestudentskih. Smjene generacija znaju biti pogubne za studentske časopise, no čini se da je povjesničarska ekipa uspjela postići kontinuitet rada, a time onda i stalni napredak u kakvoći. Čestitam i želim da uspješno nastavite.

Hvala Vam na ovom razgovoru!

Hvala Vama što ste povelili razgovor sa mnom i što ste imali živaca da dočekate kraj odgovaranja!

*Na terenskoj nastavi u Dioklecijanovoj palači 2012. godine
(fotografiju ustupio dr. sc. Filip Budić)*

⁴ *Prilozi za hrvatski nacionalni program. Promišljanje identiteta*, ur. Mate Maras, Zagreb: Matica hrvatska 1994.

Prijatelji, kolege i suradnici o profesorici Kuntić-Makvić:

dr. sc. Inga Vilogorac Brčić, doc. (Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu):

Profesorica Kuntić-Makvić počela me odgajati prije 28 godina. I još nije prestala. Upoznala sam je u 2. razredu klasične gimnazije, kad sam došla u Stari Grad na Hvaru, na seminar *Pharos. Antička kultura hrvatskoga Sredozemlja*, koji organizira Institut Latina et Graeca. U blagovaonici samostana Sv. Petra učila nas je, među ostalim, prevoditi *Sveti Ilirik* Danijela Farlatija. Sve je one barokne rečenice, dugačke po desetak redaka, s takvom lakoćom prevodila, gledali smo je i u čudu bili, kao i dan danas sam, kad je slušamo kako *ex abrupto* prevodi grčke i latinske tekstove koje nije prije ni vidjela. Učila nas je prevoditi, učila nas je misliti.

Nastavila me gojiti i tijekom studija, na istome seminaru za mlade i još drugima, u Skradinu i Splitu, gdje je uz nju rasla ljubav prema starome svijetu. Onda se opet trudila da zrijem na poslijediplomskome studiju. Njezini savjeti pri izradi doktorata, koji se temeljio na rimskoj epigrafiji, neizmjereno su mi pomogli.

Uz mentora, prof. Selema, istraživanja su me nakon doktorata pvela u smjeru takozvanih istočnjačkih kultova. Da bih pisala o nekima od njih čitala sam i neke njezine članke u kojima se pionirski bavila nekim dalmatinskim spomenicima pa je neizostavna tako kad se, primjerice, proučava Izidine kulture u Dalmaciji: objavila je jedan natpis s posvetom božici, nađen na Bribirskoj glavici. U radu *H EIKWN H KALH* na temelju literarnih izvora bavila se Cezarovim postavljanjem Kleopatrina kipa u rimski hram Venere Roditeljice, te je iznijela originalna razmišljanja vezana za Izidin kult općenito i kod nas, u Enoni. Njezin, pak, rad *Kako postaviti hram* nezaobilazan je svima koji se bave antičkim religijama: dala je sjajan prijevod pisama koja su razmijenili Plinije Stariji i Trajan, iz kojih je jasno kako se postupalo s rimskim poganskim hramovima, našavši odličan primjer i na hrvatskome povijesnom prostoru.

Pomaže profesorica meni i dan danas čitajući moje tekstove i prateći moj rad. Pri zadnjem sudjelovanju na jednom znanstvenom skupu, reinterpretirala sam jedan reljef nilskoga pejzaža na kojem je samo ona od svih znanstvenika koji su se bavili njime, uočila jedan mali, ali jako važan motiv. Profesorici Kuntić-Makvić, dakle, ništa ne promiče.

Naposlijetku, prije negoli sam došla na Fakultet radila sam pet godina u nakladništvu, kao izvršna urednica. Profesorica me i u tom području, redakture i lekture tekstova, mnogome naučila. Neke njezine upute primjenjujem i danas uređujući „Radove Zavoda za hrvatsku povijest“. Prenosim ih suradnicima te studentima čitajući njihove uratke.

Odgaja me, dakle, profesorica Kuntić-Makvić, mene i druge kolege s Katedre za staru povijest. Uvijek ima vremena za nas i odgajat će nas dok je imamo.

dr. sc. Filip Budić, asis. (Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu):

Profesoricu Brunu Kuntić-Makvić upoznao sam na prvoj godini preddiplomskog studija povijesti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Iako mi nije držala nastavu tijekom preddiplomskog studija, na terenskim nastavama u Andautoniji, Saloni, Splitu te Sardiniji i Korzici imao sam priliku uvidjeti njezino eruditsko znanje obavijeno u veliku ljubav prema grčkoj i rimskoj civilizaciji. Bio je to jedan od razloga zašto sam 2013. godine odlučio upisati diplomski studij stare povijesti na Odsjeku za povijest zagrebačkog Filozofskog fakulteta.

Za vrijeme mog diplomskog studija profesorica je potaknula nastanak studentskog projekta „Grčka mitologija i istočna obala Jadrana“ koji sam potom organizirao i proveo zajedno s kolegama Vjieranom Brezakom, Barbarom Pavlek, Marinom Stipić i Anom Katarinom Gorički. Svojim je sadržajnim i jezičnim savjetima neizmerno pomogla da završimo rad za koji smo 2016. godine dobili Rektorovu nagradu. Godinu dana kasnije profesorica Kuntić-Makvić mentorirala je i moj diplomski rad „Povijesni kontekst osnivanja grčke kolonije na Faru“ koji sam obranio 2017. godine. Iznimno sam joj zahvalan na vrijednim sadržajnim intervencijama. Tijekom zahtjevnih pandemijskih mjeseci dok sam radio na doktorskoj disertaciji, pružila mi je prostor za istraživanje i pisanje rada. Mnogobrojni članci i monografije pohranjeni u kabinetu C-015 poslužili su višekratno i tako ubrzali tempo izrade. Profesoričin poziv za sudjelovanje na fakultetskom projektu 2019. godine omogućio mi je da provedem tjedan dana u hajdelberškoj knjižnici i prikupim svu literaturu potrebnu za dovršavanje dokorskog rada. Velika joj hvala i pri savjetima oko prevođenja grčkih tekstova.

U dva navrata upoznao sam se i s profesoričinim arheološkim radom. Bilo je to 2014. i 2015. godine na terenu u Topuskom te 2014. godine prilikom iskopavanja antičkog Kolenta na Murteru. Iz preciznog i studioznog pristupa arheološkoj građi naučio sam puno, a boravak na terenima polučio je brojna nezaboravna sjećanja!

U konačnici, profesorici Kuntić-Makvić dugujem golemu zahvalnost za aktivan i nesebičan angažman radi kojeg sam danas zaposlen kao asistent na Katedri za staru povijest. Velika joj hvala za sve korisne i detaljne savjete oko nastavnih sadržaja i administrativnih obaveza, a posebno za brojna i opsežna pojašnjenja na pitanja iz stare povijesti. Težit ću stečena znanja prenositi generacijama koje dolaze.

Profesorica Kuntić-Makvić u opuštеноj atmosferi s članovima Katedre za staru povijest: slijeva doc. dr. sc. Inga Vilogorac Brčić, prof. dr. sc. Boris Olujić, doc. dr. sc. Jelena Marohnić, doc. dr. sc. Jasmina Osterman, dr. sc. Filip Budić (fotografiju ustupio dr. sc. Filip Budić)

Pro Tempore

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI BROJ 17 2022.

Pro Tempore

Časopis studenata povijesti,
godina XVII, broj 17, 2022.

Glavni i odgovorni urednik
Ivan Mrnarević

Zamjenik glavnog urednika
Ivan Ćorić

Uredništvo
Petar Bešlić
Ivan Ćorić
Ivana Đorđić
Ivan Mrnarević
Stanka Mujo
Filip Šimunjak
Marko Zidarić

Urednici pripravnici
Tomislav Bilić
Marija Biščan
Ivan Mudrovčić
Tijana Vokal

Redakcija
Petar Bešlić
Tomislav Bilić
Marija Biščan
Ivan Ćorić
Ivana Đorđić
Ivan Mrnarević
Ivan Mudrovčić
Stanka Mujo
Filip Šimunjak
Tijana Vokal
Marko Zidarić

Tajnik Uredništva
Petar Bešlić

Recenzenti
dr. sc. Zrinka Blažević
dr. sc. Irena Bratičević
dr. sc. Neven Budak
dr. sc. Ivana Buljan
dr. sc. Ivana Gubić
dr. sc. Sanja Lazanin
dr. sc. Ana Pavlović

dr. sc. Hrvoje Petrić
dr. sc. Kornelija Jurin Starčević
dr. sc. Goran Sunajko
dr. sc. Filip Šimetin Šegvić
dr. sc. Zrinka Pešorda Vardić

Lektura za hrvatski jezik
Jozo Akrap
Tina Čatlaić
Mislav Graonić
Lea Ivanković
Lorena Lelek
Marija Mrnjavac
Martina Perak
Nika Pulig
Josipa Skenderović
Darko Vasilj
Jakov Zidarić
Matea Žnidarec

Lektura za engleski jezik
Anamarija Brusić

Oblikovanje
Marko Maraković, FF-press

Prijevod s engleskog jezika
Ivan Mrnarević
Marko Perišić
Filip Šimunjak

Prijevod s mađarskog jezika
Saša Vuković

Izdavač
Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu

Tisak
Studio Moderna d.o.o.

Naklada
Tiskano u 100 primjeraka.

ISSN: 1334-8302

Tvrđnje i mišljenja u objavljenim radovima izražavaju isključivo stavove i mišljenja autora i ne predstavljaju nužno stavove i mišljenja uredništva i izdavača.

Izdavanje ovog časopisa financirano je novcem dobivenim na natječaju za studentske projekte Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i sredstvima koje je ustupio Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta.

Redakcija časopisa Pro tempore iskreno zahvaljuje Odsjeku na financijskoj podršci.

Časopis se ne naplaćuje.

Adresa uredništva

Odsjek za povijest
(za: Uredništvo Pro tempore)
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Ivana Lučića 3, 10 000 Zagreb

Kontakt

casopis.protempore@gmail.com

Web-stranica

<https://protempore.ffzg.unizg.hr/>